

УДК 821.161.2Лук7]Мій.09

Л. І. Шморлівська

ORCID 0000-0002-6843-3545

ЖИТТЯ ЯК ТРАГЕДІЯ, СПРИЧИНЕНА ВІЙНОЮ: ОПОВІДАННЯ ДЕНИСА ЛУКІЯНОВИЧА «МІЙ СИНУ!»

У статті розглянуто маловідоме й раніше недосліджуване оповідання Дениса Лукіяновича «Мій сину!». Його мотиви, образна система, жанрова специфіка зіставляються з подібними за стилістикою й тематичною парадигмою зразками української прози. Висвітлено новаторський підхід автора до творення ним жіночого образу війни. Зроблено висновок, що цей твір письменника щільно входить у тематичну, жанрово-стильову парадигму модернізму, зокрема неореалізму, а також експресіонізму й натуралізму, першої половини ХХ ст.

Ключові слова: Д. Лукіянович, оповідання «Мій сину!», тема війни, образ матері, жанр, стиль, модерність письма.

DOI 10.34079/2226-3055-2023-16-28-158-165

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість Дениса Лукіяновича (1873–1965) зазвичай асоціюється з повноформатними виданнями, хоч таких обмаль: «За Кадильну» (1902), «Від кривди» (1904), «Філістер» (1909), «Франко і Беркут» (1956). Це велика проза на актуальні свого часу теми, інколи й «вимушене» письмо, яке й вочевидь спричинило тенденційне ставлення до самої особи автора як мовляв, прорадянського. Ще частіше ім'я Д. Лукіяновича репрезентує літературно-критичну думку тривалого історико-літературного відтинку (дослідження про Т. Шевченка, Ю. Федьковича, О. Кобилянську, О. Маковея, В. Стефаника, Лесю Українку та ін.). Що ж до зразків малої прози, зокрема вміщених у періодиці, то вони майже невідомі сьогочасному читачеві та й науковцями не проаналізовані.

Подібна доля спіткала оповідання Д. Лукіяновича під промовистою назвою «Мій сину!». Воно з'явилося 1935 року на сторінках відомого тоді журналу літератури й мистецтв «Назустріч» (1934–1938), попри це не фігурує в жодному бібліографічному списку творів свого автора. Цікаво, що «Назустріч» досі вважається еталоном літературного часопису. Значущу характеристику журналові дав автор-укладач двотомної «Літературознавчої енциклопедії»: «У виданні було проголошено естетичний підхід до поцінування мистецьких явищ, орієнтацію на європейський модернізм» (Ковалів, 2007, с. 86). З огляду на ці обставини **метою та завданням пропонованої розвідки** є схарактеризувати ідейно-тематичний зміст і жанрово-стильову специфіку названого художнього твору, тим самим «уписавши» його в історію української літератури 1920-1930-х років.

Актуальність дослідження визначається передовсім антивоєнним пафосом оповідання Д. Лукіяновича, він так суголосний нашому часові. По-друге, таке дослідження важливо здійснити ще й з огляду на те, що автори журналу «Назустріч» були людьми, налаштованими проєвропейськи: як сказано, вони пропагували естетизм, заперечуючи застарілі народництво й реалізм. Ідеться про Богдана-Ігоря Антонича, Івана Керницького, Юрія Косача, Анатолія Курдидика, Ярослава Курдидика, Василя Софроніва-Левицького. Що ж до Д. Лукіяновича, то він відзначився в цьому часописі своїми літературно-критичними виступами: маємо на увазі його розвідки, присвячені Т. Шевченкові («Шевченко – поет учорашньої й завтрашньої України», «Два незнані листи», 1936). Але, виходить, і Д. Лукіянович-прозаїк належав до згаданого кола письменників, що також

побільшує значущість створеного ним і спонукає до пильнішого вивчення відповідних публікацій.

Виклад основного матеріалу. Оповідання «Мій сину!» має присвяту «В. Сімовичеві» (Лукіянович, 1935, с. 2). Відомо, що дороги Д. Лукіяновича не раз перетиналися з дорогами цього українського філолога та культурного діяча. Саме Д. Лукіянович видав у Львові статтю В. Сімовича «Учора й завтра Буковини» (1925), додавши до неї вступне слово «Я – з більшістю», де розповів про особливості буковинського краю. До речі, ця передмова спонукала Д. Лукіяновича до написання художньої збірки під такою ж назвою «Я – з більшістю» (1935). У свою чергу В. Сімович приязно відгукнувся про твори письменника («За Кадильну», 1902; «Від кривди», 1904), навіть згадував про них у своїй праці «Рідне письменство (Що кожний українець повинен прочитати з рідного письменства)». Ще однією підставою такої присвяти могло бути й те, що В. Сімович певний час був редактором двомісячника «Назустріч».

Історичним тлом оповідання служать події Першої світової війни, так званий Великий відступ (27 червня–14 вересня 1915), у результаті якого наступальна операція військ Центральних держав (Австро-Угорщини, Німецької імперії, Османської імперії, Болгарського царства) призвела до нищівної поразки Російської імперії та її відходу вглиб території на кілька сотень кілометрів. Д. Лукіянович згадує конкретні села Львівщини Тростянець і Стільсько, які локально мали стосунок до згаданих подій.

Крім того, посприяти такій авторській ретроспекції могли свіжі події 1930-х років (політичні суперечності, спричинені недосконалою Версальською системою, й агресивна політика нацистської Німеччини та інших країн) як передумови Другої світової війни. З цього погляду оповідання Д. Лукіяновича виступає своєрідною засторогою, є твором-попередженням.

Основна ж тема оповідання, а саме втрата матір'ю свого сина, який пішов на фронт, типова для творів, що художньо демонстрували період Світової війни 1914–1918 рр. Але зовсім неординарним виявляється те, що їй, цій жінці, відведено у Д. Лукіяновича головну роль попри схильність письменників-мужчин зображати в таких творах («Татаре» Т. Бордуляка, «Гермес Праксителя», «Душі кланяються» М. Яцківа та ін.) самі бойові події, чоловічу дружбу на фронті чи повернення звідти. «Головними героями були чоловіки в образах солдата, місцевого управителя, священника, учителя. Натомість жінки появлялись як героїні “другого плану”, як своєрідне тло, на якому розгорталися чоловічі історії» (Байдак, 2016, с. 167).

Значущим видається й те, що наразі Д. Лукіянович знов повертається до подачі оповіді через посередництво жіночого образу, як це було у зразках малої прози раннього періоду («Багнітки», 1899). Оповідач і героїня ніби зливаються воєдино, реципієнт бачить усе очима матері-страдниці. Оповідання мислиться як спогад-монолог одного персонажа, подекуди навіть – сповідь-монолог: «Мало вам? [до нової влади] Убийте мене, але з Андрусем... я одна маю право з ним розмовляти. Більше ніхто. І не вторкайтеся до нас, і не каляйте його, не перед вами він винуватий» (Лукіянович, 1935, с. 3).

Щодо проблеми визначення жанрової та стильової специфіки написаного, то варто акцентувати на часі його народження. Це була повоєнна пора, коли письменники прагнули поділитися враженнями як очевидці страшного періоду й залишити таким чином інформацію для майбутніх поколінь. Дослідниця так характеризує творчість тих письменників-мужчин: «Прозаїки демонстрували соціальні й економічні катаклізми, висвітлювали питання життя і смерті, добра і зла, грошей і насильства, творення і руйнування. Поряд з героїзмом завжди зображували драму воєнного часу, яка змушувала задуматися над вартістю людського життя» (Байдак, 2018, с. 180). Жанрова форма цьому максимально сприяла, адже саме в період великих історичних змін, добу деформації особистісних цінностей певних соціальних груп чи навіть інколи всього народу саме оповідання й новела стали головними на авансцені літературних жанрів. Д. Лукіянович як автор схиляється тут більше до першого, тому що саме воно дозволяє відтворювати суворі

події, які нібито розсіпані на сотні деталей, але мисляться цілісно. Про твір такого типу писав В. Фащенко: «Оповідання містить в собі ширше коло життєвих зв'язків, воно з більшою кількістю переходів у розвитку дії чи відтворенні рефлексій аналізує те або інше явище, має вищий ступінь деталізації у розкритті характерів. Загалом оповідання тяжіє до ширших форм прози, які досліджують долю людську» (Фащенко, 2005, с. 171). Справді, оповідання Д. Лукіяновича хоч і має знакову подію, але вона не є центральною чи особливою, автор подає її такою, якою вона є, ба більше: важливіші самі емоції й переживання героїв, що випливають із пережитого. Схиляння письменника до цього жанру засвідчує й використання «відкритого» фіналу, що так само було характерною ознакою оповідання ХХ століття.

Щодо стилістичних особливостей, то слід відзначити, що Д. Лукіянович продовжував послуговуватися стратегією синтезу стилів ХХ століття – від романтичних й експресіоністичних тенденцій, характерних для показу війни, до натуралістичних та імпресіоністичних, що «оголювали» душі героїв. В. Агеєва стосовно такої дифузії слушно зазначала: «Реалізм, натуралізм та імпресіонізм були трьома стильовими напрямками в руслі єдиного типу творчості. А поряд з цим бачимо і розквіт суб'єктивних стилів, зокрема неоромантизму, експресіонізму» (Агеєва, 1994, с. 12).

Композиція оповідання «Мій сину!» структурно чітка й виважена. За обсягом твір доволі короткий – поміщений на двох неповних газетних шпальтах, має формальний поділ на три частини без називання автором глав: передумови майбутнього воєнного наступу, сам напад на село і спроба матері врятувати сина, його оплакування. У творі помітна й змістова сконденсованість. Автор починає «тягнути» сюжетну нитку з кінця, подаючи судове засідання, на якому з'ясовують причини зникнення юнака: «Чесний Суд сам скликав мене, тепер мені дозволяє не ставати за свідка. Та я не німа, і не злодій мій син» (Лукіянович, 1935, с. 2). Опісля цього героїня у формі монологу розповідає передісторію, що й спричинила трагедію. Апеляція до судової зали як до першого локусу оповідання видається невинуватою. У 1914–1917 рр. Д. Лукіянович сам служив у дивізійному суді австрійського війська у Станіславові, звідки й міг перейняти опорні матеріали для майбутнього оповідання, адже таких ситуацій у лихоліття війни було достатньо.

Сюжет зав'язується на оголошенні евакуації з села у зв'язку з майбутнім наступом військ на цю територію: «В п'ятницю сполудня вибухнув і викричав: на суботу, на рано вибиратися з села! Ударить дзвін. Ударить одна криса – виступати з дітьми, з худобою і всім маєтком. А ударить у великий дзвін, тоді село рушить на Дністер. Хто лишиться – горе велике» (Лукіянович, 1935, с. 2). Настрій з кожною новою фразою пригнічується, стає напруженішим, надто, коли оголосили для чоловіків мобілізацію: «Дивлюсь я на Андруся – він відмінився. Мав біль якийсь у собі, лише таївся» (Лукіянович, 1935, с. 2).

Материні тяжкі думки часто перериваються ретроспективою на щасливі дні й споглядання у них за сином: «Ліпше мені з ним, ніж іншій мамі з дочкою. Може, тому, що хлопцем робив мені всю дівочку роботу» (Лукіянович, 1935, с. 2). Та ці спомини скороминущі, бо Андрусь згодом «ходив по хаті, руки сукав, та так без одного слова і кинувся. Вибіг кудись» (Лукіянович, 1935, с. 2). Момент розлуки жінки з сином чи чоловіком часто подавався у творах воєнної тематики. Письменник і громадський діяч Степан Шухевич відтворив увесь трагізм прощання сім'ї з чоловіками, яких відправляли на фронт: «[...] жінки стояли на воротах з заложеними руками і з горя непритомними очима дивилися кудись у безвісти. Нещастя прийшло так ненадійно, що не було навіть часу заплакати» (Шухевич, 1930, с. 7). Та Андрусь навіть і не попрощався, щоб не ранили матір ще більше: «Відплив від мене, як та тінь із вітром, що світлом хитає, а я далі стояла під градом куль» (Лукіянович, 1935, с. 2).

Події в оповіданні розвиваються дуже стрімко. Після короткої зав'язки автор одразу подає приготування села до бою і, власне, сам напад: «В суботу не розлилася ще срібна юга сонця над лісом, як церковний дзвін ударив і муравельник розбурхав» (Лукіянович, 1935, с. 2). Емоційно важким видається момент збирання чоловіків у небезпечну дорогу. Вони

розуміють, що на них чекає, але рушають у бій природно: «А от вам перший рушився дівчур, збирається. Хлопчище собі. За ними й чоловіків тато спустив із бабки [верхня частина хатньої печі] храбустиві [?] ноги, лави досягаючи; і той, бач, готовився йти» (Лукіянович, 1935, с. 2). Та центральним жіночим образом це не сприймається як патріотизм чи щось життєво необхідне, жінка сприймає це метафорично: «Ні хлопчик, ні дід старий не тямлять, що на чужій землі вітер повіє, і вони позастигають» (Лукіянович, 1935, с. 2).

Розвиток дії триває. Після важких зборів подається ще напруженіший монолог матері: «Ідіть. Сама лишуся. Щось невидне, а жахливе й вороже тягне вас неминуче. Бачу я» (Лукіянович, 1935, с. 2). Уривчасті речення підкреслюють хвилювання героїні, її невпевненість у завтрашньому дні. Також виразно подається характеристика війни як символу чужорідності, ворожості, чогось різко протиставленого домашньому затишку та материнській любові.

Подібно до творів інших письменників, автор порушує проблему самотності жіноцтва в час війни, та все ж не загострює на цьому, не створює образу невірної жінки: «Недовго була я сама, надтягнули декілька московських підстаршин, заночували. Не питаєте, чи мені милі, але моя хата була хоч безпечна, було де голову склонити» (Лукіянович, 1935, с. 2).

Посередині твору автор вводить нового персонажа – дівчину, яка симпатизувала Андрусеві: «Понад вечірку пішла я д'Михайловим. Мої стежечки на їх клин давно, та давно вже заросли були. Скручую я попри їх леваду, під вишнею стоїть Оленка, зжахнулась» (Лукіянович, 1935, с. 2). За допомогою цього образу краще розкривається постать самої матері. Раніше вона з обережністю й навіть упередженістю ставилась до потенційної невістки, та зараз ситуація склалась інакше: «Тоді без слова я пішла д'хаті. Але думаю: якась на мені мусить бути зміна, коли Оленка так насмілилась» (Лукіянович, 1935, с. 2). Тільки наприкінці жінка через розуміння фатальності ситуації все ж дозволяє синові спілкуватися з дівчиною бодай кілька останніх хвилин: «Андрусь ніби зрадів, бо це ж ласка моя, велика: досі я в свої одвірки ніяк не пускала тієї дівчини, що хтіла мені мого сина взяти» (Лукіянович, 1935, с. 2).

Сповідь матері продовжується. Вона поривається віднайти сина, повернути його додому: «Зате у вівторок, іще ні світ, ні зоря – вже я на стежці. Димку в зуби, щоб не футалась мені поміж коліна, долоньями груди держу – та в гони-перегони з вітром буйним, хоч під ногами ховзько» (Лукіянович, 1935, с. 2). Автор переносить читача від подій зовнішніх до внутрішніх – почуттів збідованої матері: «Залишилось мені з того бігу: нехай крикне хто, нехай гризота яка, а в мене серце товчється, мов у жмені птах» (Лукіянович, 1935, с. 2).

Опісля того, як героїня все ж знаходить сина, зрозуміло, що зарадити вона вже ніяк не може. І хоч була можливість повпливати на нього, та жінка усвідомлює, що це тільки зашкодить: «Я здогонила. Андруся за руку. Багато їх там парубків і підпарубочих із усюдів. Як же на очах усього товариства осмішувати хлопця? А його життя? Я вже не питаю, тільки веду» (Лукіянович, 1935, с. 2). Цей момент ще більше вказує на схожість героїні з біблійним образом Діви Марії, що готова до самопожертви заради Сина.

Далі сюжет у творі розгортається повільніше, але не менш напружено. Відчувається приреченість головної героїні й невідворотність майбутніх подій. Фарби настільки згущуються, що важко сказати, де «темніше» – на війні чи в душі матері: «Настала тиша мертва, гнітила все село – наче під покришкою» (Лукіянович, 1935, с. 2). Саме в цій частині оповідання можна простежити за громадянською позицією жінки. Вона не підтримує жодну зі сторін, знаючи, що кожна несе розбрат і смерть: «[...] московські ледарі розбили комору, там поганці хату пограбували, та ще й збиткуються»; «Хто мадяра не знав? Куди вони з початком війни пробігли в Галичині, там скрізь залишилися згарища чорні й високі шибениці» (Лукіянович, 1935, с. 2). Війна сприймається героїнею однозначно як зло. Щоб передати хвилювання жінки й неконтрольованість її емоцій, автор застосовує гротескні прийоми: «Солдати корову за лісу, дід з дітьми у сіни, а мій Андрусь здалеку зорить у

вікно, наче той кіт, що перед собакою втік на жердку» (Лукіянович, 1935, с. 2).

Читач поступово підводиться до кульмінаційної точки: «Все в хаті ждало чогось, мов перед бурею, мов перед ливним дощем, немов перед смертю» (Лукіянович, 1935, с. 2). Найгострішим же моментом виступає не сам напад військ на село, а остаточна розлука матері й сина: «Не йди, дитино, не йди, Андрійку, бо я зараз тут упаду, загину! А він мені: Я вже записаний!» (Лукіянович, 1935, с. 2). Після цього гострого моменту настає розв'язка: «Та ж їх понесло і слід за ними завіяло» (Лукіянович, 1935, с. 2). І хоч після цього Д. Лукіяновичем подано опис бою, та останній зовсім не передає людських страждань порівняно з горем окремої людської одиниці: «Зачало гримати, шибки дзвенчали, вже й не перехреститись: багацько й густо били кулі. Мовчки ввійшло з сіней дівчатисько і хлопчик, і згорблені тато. Тривожно всі дивляться на мене, збіглися. Так бурю куріпята [курчата] чують» (Лукіянович, 1935, с. 2). Розв'язкою в оповіданні формально можна назвати сповідь матері, спогад її про сина, котрий так і не повернувся з фронту: «Дожидала я, чекала я з дня на день, а його нема, а його нема» (Лукіянович, 1935, с. 2).

Щодо системи образів, то вона в оповіданні максимально сконденсована. Центральним образом виступає матір, яка переживає власну трагедію втрати сина. Сам Андрусь попервах мислиться читачем більше в ролі другорядного персонажа, адже автор подає його з ракурсу тільки матері, її думок і хвилювань про нього. Та згодом стає очевидним, що син теж є головним героєм, адже він – сенс материного життя. Другорядним персонажем, навіть епізодичним, проте вітаїстичним є Оленка, закохана дівчина, через образ якої Д. Лукіянович прагне показати невідворотні внутрішні зміни самої матері. Писар громадський, дід з дітьми – всі інші згадані персонажі. Перший виступає в ролі «пекельного вістуна», передвісника горя, «Луципера», а другий – збірний образ наймолодшого і найстаршого покоління, що мусить насильно пожинати наслідки війни.

На особливу увагу заслуговує постать матері. Ця жінка у своїй екзистенційній ситуації – рупор збідованого народу, попри все символ незламності, втілення незборимої материнської любові – один із найсильніших жіночих образів у творчості Д. Лукіяновича. Цікаво спостерігати за думками цієї героїні, її максимальною зібраністю. Вона поєднує дві сутності: матері, натури тонкої, безмежно вразливої («Він [Андрусь] з хати – мені серце мліє» (Лукіянович, 1935, с. 2) і жінки сильної, незборимої («Зате у вівторок, іще ні світ, ні зоря – вже я на стежці» (Лукіянович, 1935, с. 2)). Д. Лукіянович не відходить далеко від «чоловічої» традиції ХХ століття зображати жінку у своїх творах у певній трансформації архетипу матері. Ось як про це зауважила дослідниця таких тенденцій: «...відгомін образу матері Богородиці поєднується з образом біологічної матері, яка сприймається як причина здобутків та невдач чоловіка» (Откович, 2010, с. 96). Так чи інакше, головна героїня Д. Лукіяновича готова на все заради сина, і кожне його нещастя вона транслює на себе, вважаючи це своєю провиною: «Моя вина, що як мій син устроїв ніж у материнське серце – я не метнула за ним, щоб його привести; що не прикувала своєї дитини до дідизни ланцюгами, щоб їх не зірвав» (Лукіянович, 1935, с. 3).

Не дивно, що автор віддає перевагу розповіді від першої особи як формі зображення дійсності, адже саме так він зміг передати свої художні й ідейні задуми. Тільки людина, що була в екзистенційній ситуації віч-на-віч з війною, може транслювати жахіття того часу. Саме голосом матері Д. Лукіянович передає абсолют болю цієї трагедії віку: «У вас довга шабля при боці, в мене гострий біль у серці. Поміряюся з вами» (Лукіянович, 1935, с. 3). Використання образу матері для передачі оповіді інколи настільки глибинне, що важко зрозуміти, де реальні висловлювання, а де душевні інтенції. Увесь текст сприймається як сповідь жіночої душі перед судом реальним, суспільним («чесним судом») і власним, моральним. Якщо в першому героїня свідчить про свого сина на суді, то у другому вона виступає збірним образом усіх матерів, на плечі яких лягла війна.

Розповідь згорьованої жінки майже не містить якоїсь додаткової інформації, а якщо і трапляється щось, то воно одразу скеровується на головний для неї образ – її сина. У момент абсолютного горя мати звертається до природи, бо, схоже, тільки та може передати

масштаб трагедії: «Тепер у мжиці-мигиці [осінній слоті] толока не плаче? Полонина з літа хрустить під ногами, на осокорі чорний ворон кряче» (Лукіянович, 1935, с. 3). Осінь як часове тло смертельних подій тут зовсім не випадковість. І тільки в спогадах про сина, у тому безтурботному житті до війни настрої персоніфікованої природи цілком інший: «Я тямлю: царинка-толічка, навсонні [де сонце гріє] горіла, барвистим квіттям лосніла, пахом манила. Андрусь в сорочці і без крайки біг, чебрець дрібними ніжками топтав» (Лукіянович, 1935, с. 3).

Аж до самої розв'язки жінка винить тільки себе у втраті сина. Майже в кожному реченні є особові займенники «я», «мого», «мене» чи «мені», які нівелюють межу між оповідачкою й читачем, сприяють висловленню співчуття цій героїні. Та попри це вона жодного разу не шукає собі виправдань: «Нехай же я до суднього дня шукатиму слідів твоїх, що заведуть не на могилу твою, а на межу широку, де твої кости десь серед поля...» (Лукіянович, 1935, с. 3).

Художні деталі, які ще більше увиразнюють написане, можна поділити на кілька груп, зокрема, є символи, що наче «заземлюють» героїню, повертають до реальності. Це суд, її село, корова, мадяри й москалі. Друга ж група настільки абстрактна, що абстрагує жінку від дійсності, додає її образу певної таємничості й відмежування від справ буденних. Це, наприклад, дзвін, пекельний вістун, чужа земля, вбитий палець, Дністрова хвиля. Якщо мовити про самого Андрусю, то для матері він уже ніби перебуває на межі між реальністю й ефемерністю, він – символ життєвої втрати, яку жінка ще не повністю розуміє, але вже починає усвідомлювати: «Коли ж то ночей я без сну лежала, чи не почую Андрусевих ступ. Я пізнала б була. Але не прийшов і вже не прийде» (Лукіянович, 1935, с. 3).

Відоображається напруженість сюжету й у мовленні головної героїні, у мовних особливостях самої новели. Варто взяти до уваги своєрідність слововживання, багатство прийомів образності. Твір рясніє використанням художніх засобів: персоніфікацій («Чесний Суд сам кликав мене» (Лукіянович, 1935, с. 2), «серце товчється» (Лукіянович, 1935, с. 2)); антитез («Та я не німа, і не злодій мій син» (Лукіянович, 1935, с. 2), «Ні хлопчик, ні дід старий не тямлять» (Лукіянович, 1935, с. 2)); градацій («Скажу тільки правду перед Ним [Богом], перед сумлінням, перед усім миром і перед вами, військовим судом» (Лукіянович, 1935, с. 2), «тоді вогняне пекло погасло на раз; громи прогули, зробилося тихо довкола» (Лукіянович, 1935, с. 2)); гіпербол («вибубнив і викричав» (Лукіянович, 1935, с. 2), «Зачало гримати, шибки дзвенчали, вже й не перехреститись» (Лукіянович, 1935, с. 3)); метонімії («село рушить на Дністер» (Лукіянович, 1935, с. 2), «мадяр наступає» (Лукіянович, 1935, с. 3), «шез ворог» (Лукіянович, 1935, с. 3)); риторичних звертань («Луципере!» (Лукіянович, 1935, с. 2), «Мій сину!» (Лукіянович, 1935, с. 2), «Бідна моя дитино!» (Лукіянович, 1935, с. 2), «Мій Боже!» (Лукіянович, 1935, с. 2)); риторичних запитань («Чи москалі не шиються вже густо?» (Лукіянович, 1935, с. 2), «Без Андрусю?...» (Лукіянович, 1935, с. 2), «Чому не вбила мене котра, щоб не вертатись мені одинокий у порожню хату?» (Лукіянович, 1935, с. 3), «Як же на очах усього товариства осмішувати хлопця?» (Лукіянович, 1935, с. 3)); метафор («мав біль якийсь у собі» (Лукіянович, 1935, с. 2), «тримається хати» (Лукіянович, 1935, с. 2), «сполошив мир і долю» (Лукіянович, 1935, с. 2), «розлилася срібна юга сонця» (Лукіянович, 1935, с. 2), «тріскає світелко» (Лукіянович, 1935, с. 2), «став мертвий» (Лукіянович, 1935, с. 3)); епітетів («пекельний вістун» (Лукіянович, 1935, с. 2), «храбустиві ноги» (Лукіянович, 1935, с. 2), «вітер буйний» (Лукіянович, 1935, с. 2), «тиша мертва» (Лукіянович, 1935, с. 3)); порівнянь («аж земля дрижить і вогні фукають, як сто биків» (Лукіянович, 1935, с. 2), «Мов той сполоханий сернюк, а такий білий-білий, ні краплини крові, як у тій стіні» (Лукіянович, 1935, с. 2), «відплив від мене, як та тінь із вітром» (Лукіянович, 1935, с. 2), «Та моє горе, мов бурхливе море, залило душу» (Лукіянович, 1935, с. 2), «а мій Андрусь здалеку зорить у вікно, наче той кіт, що перед собакою втік на жердку» (Лукіянович, 1935, с. 2)) та ін. Крім цього, Д. Лукіянович активно застосовує у творі й фразеологічні звороти як особливий прийом образності: «Між молотом і ковадлом» (Лукіянович, 1935, с. 2),

«Серце мліє» (Лукіянович, 1935, с. 2), «Тримається хати» (Лукіянович, 1935, с. 2), «Носить під серцем» (Лукіянович, 1935, с. 3), «Ще ні світ, ні зоря» (Лукіянович, 1935, с. 3) тощо.

Весь набір поетикальних прийомів «працює» в Д. Лукіяновича на втілення основного задуму, котрий полягав у засудженні будь-якої війни і через показ материнського горя висловленні глибокої скорботи за людськими втратами. Безумовно, оповідання «Мій сину!» своїм провідним філософським мотивом життя і смерті, життя як трагедії, спричиненої війною, близьке до творів про Першу світову війну авторства О. Кобилянської, Н. Кобринської, О. Маковея, В. Стефаніка, Марка Черемшини, Б. Лепкого, І. Синюка, О. Турянського та багатьох інших митців.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Д. Лукіянович зумів не просто зобразити воєнне лихоліття, а й «занури» свого читача у світ людей, яким випало на долю переживати це лихоліття. Оригінальний жіночий образ, виписаний автором в оповіданні «Мій сину!», належить фактично до шерегу пов'язаних із війною знакових літературних типів. Використання монологічної оповіді від першої особи «інтимізує» текст, забезпечує ефект присутності реципієнта в епіцентрі подій. Тоді як суцільна смислово-емоційна напруга, специфічна стилістика дозволяють назвати аналізоване оповідання Д. Лукіяновича драматичним. Дослідження інших творів цього автора, присвячених темі людини і війни, підняло б на вищий рівень наше розуміння особливостей його художнього самовираження.

Бібліографічний список

- Агеєва, В., 1994. *Українська імпресіоністична проза*: монографія. Київ : [б. м.]
Байдак, М., 2018. *Жінка в умовах війни у світлі повсякденних практик (на матеріалах Галичини 1914–1921 рр.)*. Кандидат наук. Дисертація. Львів.
Ковалів, Ю. І., 2007. *Літературознавча енциклопедія: У двох томах*. Київ : ВЦ «Академія», Т. 2.
Лукіянович, Д., 1935. Мій сину! *Назустріч*, 9, с. 2–3.
Откович, К., 2010. *Ілюзія свободи: образ жінки від традиціоналізму до модернізму* : Монографія. Київ : КАРБОН.
Фащенко, В., 2005. *У глибинах людського буття: Літературознавчі студії*. Одеса : Маяк.
Шухевич, С., 1930. *Гіркий то сміх. Воєнні пригоди*. Львів: «Новий час».

References

- Aheieva, V., 1994. *Ukrainska impresionistychna proza: monohrafiia [Ukrainian impressionistic prose: monograph]*. Kyiv : [b. m.]. (in Ukrainian).
Baidak, M., 2018. *Zhinka v umovakh viiny u svitli povsiakdennykh praktyk (na materialakh Halychyny 1914–1921 rr.) [A woman in the conditions of war in the light of everyday practices (based on the materials of Halychyna 1914–1921)]*. Kandydat nauk. Dysertatsiia. Lviv. (in Ukrainian).
Kovaliv, Yu. I., 2007. *Literaturoznavcha entsyklopediia: U dvokh tomakh [Literary encyclopedia: In two volumes]*. Kyiv : VTs «Akademiia», T. 2. (in Ukrainian).
Lukiianovych, D., 1935. Mii synu! [My Son!]. *Nazustrich*, №9, pp. 2–3. (in Ukrainian).
Otkovych, K., 2010. *Pliuziia svobody: obraz zhinky vid tradytsionalizmu do modernizmu. Monohrafiia [The illusion of freedom: the image of a woman from traditionalism to modernism. Monograph]*. Kyiv : KARBON. (in Ukrainian).
Fashchenko, V., 2005. *U hlybynakh liudskoho buttia: Literaturoznavchi studii [In the depths of human existence: Literary studies]*. Odesa : Maiak. (in Ukrainian).
Shukhevych, S., 1930. *Hirkyi to smikh. Voienni pryhody [Bitter is laughter. Military adventures]*. Lviv: «Novyi chas». (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 08.01.2023.

L. Shmorlivska

**LIFE AS A TRAGEDY CAUSED BY WAR:
THE STORY OF DENYS LUKIANOVYCH "MY SON!"**

The article examines the little-known story of the Ukrainian writer and literary critic Denys Lukiyanovych (1873–1965) "My Son!" (1935). It was printed in its time only in the well-known literary and arts magazine Nazustrich (1934–1938). An attempt was made to characterize the ideological and thematic content and genre-stylistic specificity of the named work, thereby "writing" it into the history of Ukrainian literature of the 1920s–1930s. The relevance of the study is determined by the anti-war pathos of D. Lukiyanovych's story.

Special attention is paid to the author's creation of a female image involved in the war events of 1914–1918, in particular, the so-called Great Retreat (June 27–September 14, 1915). As a result of this retreat, the operation of the troops of the Central Powers (Austria-Hungary, the German Empire, the Ottoman Empire, the Bulgarian Empire) led to the crushing defeat of the Russian Empire and its withdrawal into the territory for several hundred kilometers. D. Lukiyanovych names specific villages of Lviv Oblast, Trostyanets and Stilsko, which were locally related to the mentioned events.

The article points out the condensed content of the work, its plot-compositional features, and analyzes the system of images. It is proved that the author uses the strategy of synthesis of styles of the 20th century – from romantic and expressionistic tendencies, characteristic of the display of war, to naturalistic and impressionistic ones that "bare" the souls of the heroes. In the laconic format of the story, D. Lukiyanovych managed to create a monologue-recollection or rather a monologue-confession of the heroine, who, having lost her son, suffered more from the war than anyone else. The use of such a monologue narrative from the first person "intimates" what is written, and provides the effect of the presence of the recipient in the epicenter of events. The figure of the central heroine in her existential situation is the mouthpiece of the impoverished people and a symbol of their indomitability.

The article characterizes the language features of the work (the peculiarity of word usage), the wealth of figurative techniques. It has been proven that the entire set of poetic techniques "works" in D. Lukiyanovych for the realization of the main idea, which consisted in condemning any war and expressing deep sorrow for human losses through the display of maternal grief. Of course, the story "My Son!" with its leading philosophical motif of life and death, life as a tragedy caused by war, is close to the works about the First World War by O. Kobylanska, N. Kobrynska, O. Makovey, V. Stefanyk, Marko Cheremshyna, B. Lepkyi, I. Sinyuk, O. Turyanskyi, and many other artists.

In conclusion, it was established that D. Lukiyanovych was able not only to depict the horrors of war but also to "immerse" his reader in the world of people who were destined to experience this horror. The original female image, written by the author in the story "My Son!", actually belongs to a number of iconic literary types associated with the war. Whereas the continuous semantic and emotional tension, specific stylistics allow us to call the analyzed story of D. Lukiyanovych dramatic. The research of other works of this author dedicated to the theme of man and war is promising. It would raise our understanding of the peculiarities of this particular artistic expression to a higher level.

Key words: *D. Lukiyanovych, the story "My Son!", the theme of war, the image of the mother, genre, style, modernity of writing.*